

OILADAGI TAZYIQ VA ZO‘RAVONLIKLARNI OLDINI OLISHDAGI SOTSIOLOGIK TAXLIL

Panjizoda Hurriyatxon Ziyod qizi Zoxiriy

“Oila va hotin qizlar ilmiy-tadqiqot instituti”

1-kurs tayanch doktoranti

panjizoda.xurriyatxon@gmail.com

Xodjaev Sobir Jumayevich

Ilmiy rahbar:sot.f.f.d. (PhD)

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada oiladagi tazyiq va zo‘ravonliklarni oldini olishdagi sotsiologik taxlil asosida oiladagi tazyiq va zo‘ravonlikning dolzarbligi, bu borada mavjud muammolar va ularning yechimlari, hamda mavzu doirasida taklif va tavsiyalar berilgan. Hozirgi vaqtda bu muammo yetarlicha ishlab chiqilmagan. Oiladagi zo‘ravonlikni tahlil qilishda bir qator qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Ushbu sohada ishlarning soni sezilarli va tobora ko‘payib borayotganiga qaramay, hali yechimini topmagan muammolar talaygina.

Kalit so‘zlar: oila, tazyiq, zo‘ravonlik, huquq, jamiyat, oila siyosati, ijtimoiy xizmat, profilaktika.

ABSTRACT

This article presents the relevance of domestic repression and violence on the basis of the sociological assumption in the Prevention of domestic repression and violence, the existing problems and their solutions in this regard, as well as suggestions and recommendations within the framework of the topic. At present, this problem has not been sufficiently developed. There are a number of difficulties in analyzing domestic violence. Despite the fact that the number of jobs in this area is significant and increasing, there are only problems that have not yet found a solution.

Keywords: family, harassment, violence, Law, Society, Family Policy, Social Security, prevention.

АННОТАЦИЯ

В этой статье рассматривается актуальность притеснений и насилия в семье на основе социологического анализа в профилактике притеснений и насилия в семье, текущие проблемы и их решения в этом отношении, а также предложения и рекомендации по этой теме. В настоящее время эта проблема недостаточно развита. При анализе домашнего насилия возникает ряд трудностей. Несмотря на значительное и постоянно растущее число случаев в этой области, существует множество проблем, которые еще не нашли решения.

Ключевые слова: семья, домогательства, насилие, право, общество, семейная политика, социальная служба, профилактика.

Mavzuning dolzarbligi.

Adabiy urf-odatlardagi zo‘ravonlik muammosini mafkuralash va siyosilashtirish uzoq vaqt davomida uni to‘liq va ahamiyatlilik darajasida taqdim etishga imkon bermadi, bu esa ushbu muammoga to‘g‘ri e‘tibor bilan qarashga imkon beradi. Zo‘ravonlik mafkuraviy postulatlardan biriga ko‘tarilgan dunyoda zo‘ravonlik haqida haqiqatni gapirish odatiy hol emas. Shuning uchun ushbu mavzuning dolzarbligi turli xil tarixiy xurofotlar va utopiyalardan xalos bo‘lish bilan bog‘liq.

Oiladagi zo‘ravonlik muammosining ahamiyati va dolzarbligiga qaramay, fan hali ham yagona nazariy va tadqiqot paradigmasiga ega emas. Shu bilan birga, hayot jamiyatning turli sohalarida, shu jumladan oilada zo‘ravonlikning oldini olishning deyarli muhim vositalarini yaratishga majbur qiladi.

Mavjud muammolar. Oiladagi zo‘ravonlik yuqori darajada kechikish bilan ajralib turadi. Bu, bir tomondan, jabrlanganlarning huquqni muhofaza qilish organlariga murojaat qilishni istamasligi (ba‘zilar huquqni muhofaza qilish organlariga ishonmaydilar, ba‘zilar moddiy yordamni yo‘qotishdan qo‘rqishadi va hokazo), shuningdek, ba‘zi qaram oila a‘zolarining huquqni muhofaza qilish organlariga murojaat qila olmasligi (bu birinchi navbatda bolalar va keksa oila a‘zolariga tegishli).

Boshqa tomondan, zo‘ravonlikning kechikishi huquqni muhofaza qilish organlarining jabrlanganlarni haqiqiy himoya qilishni istamasligi va qisman qobiliyatsizligi bilan bog‘liq. Huquqni muhofaza qilish organlarining o‘zlari tomonidan oiladagi zo‘ravonlik holatlari to‘g‘risidagi murojaatlarni yashirish odatiy hol emas.

Oiladagi zo‘ravonlik muammolarini faqat huquqiy choralar bilan hal qilib bo‘lmaydi. Ushbu muammo yaxlit davlat oilaviy siyosatida o‘z o‘rnini egallashi kerak. Oilaning institutsional muammolari faqat davlat oilaviy siyosatining maxsus tashkil etilgan tizimi yordamida yanada samarali hal qilinishi mumkin. Uning ijtimoiy

ahamiyati oilaning o'ziga xos muammolari, davlat va oilaning o'zaro moslashuvini ta'minlash, uning ijtimoiy rivojlanishdagi rolini oshirish, boshqa ijtimoiy institutlar faoliyatini oila manfaati uchun optimallashtirish zarurati bilan bog'liq.

Davlat oilaviy siyosati ijtimoiy siyosatning mustaqil yo'nalishi, institutsional huquq va manfaatlarni mustahkamlash va rivojlantirish, himoya qilish, subyektiv rolni faollashtirish, oilaning suvereniteti va farovonligini ta'minlash maqsadida oilaning ijtimoiy institutiga qaratilgan davlatning kompleks faoliyati tizimi sifatida belgilanadi.

Oiladagi zo'ravonlikni tahliliy o'rganish ushbu muammoni hal qilishning murakkabligi va nomuvofiqligini ko'rsatdi. Bu shuni ko'rsatadiki, insoniyat ushbu muammoni amaliy hal qilishni faqat so'nggi bir necha o'n yilliklar ichida, tegishli ilmiy, madaniy va amaliy tajriba to'plangan paytda boshlagan. Biroq, bu yo'nalishda faqat birinchi qadamlar qo'yiladi, tarixiy rivojlanish va insonning qobiliyatsiz harakatlari bilan bog'liq ko'plab noaniq va chalkash savollar mavjud. Dunyo madaniyati ham xilma-xil bo'lib, ularning har birida zo'ravonlikni odamlarning oilaviy munosabatlariga kiritish darajasiga nisbatan har xil munosabat mavjud. Turli xil asoslar va turli maqsadlar asosida oilaning shakllari ham o'zgaradi.

Muammoning yechimi. Bizning tadqiqotimiz shuni ko'rsatdiki, oiladagi zo'ravonlikka jamiyat, madaniyat va insonning rivojlanishi bilan hamma narsa o'z-o'zidan hal qilinishiga umid qilib, kamsitmaslik kerak. Inson hayotining har qanday sohasi singari, oila ham jamoatchilik e'tiboriga muhtoj, chunki u maxsus ijtimoiy institut sifatida ma'lum darajada zamonaviy, axborot jamiyatiga kerak bo'lgan yangi ijtimoiy munosabatlarning manbai va prototipidir. Ammo oila o'zining yangi tsivilizatsiya rolini o'ynashi uchun oilani oilaviy munosabatlarni buzadigan, oilaviy zo'ravonlikning turli shakllarini keltirib chiqaradigan turli xil tashqi, ijtimoiy buzg'unchi omillardan xalos qilish kerak.

O'tkazilayotgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, adabiyotda zo'ravonlikning tabiati va madaniyat tarixidagi rolini tushunishda turli xil yondashuvlar mavjud. Va shunga qaramay, ijtimoiy zo'ravonlikning mavjud nazariy modellari asosan global institutlar: davlat, iqtisodiyot va boshqalar harakati bilan bog'liq zo'ravonlikning umumiy muammolarini ishlab chiqishga qaratilgan. Shu bilan birga, oiladagi zo'ravonlik oiladagi shaxsning o'ziga xos hissiy tuzilishi, qaramlikning o'ziga xos shakllari (simbioz, mahrumlik, qurbonlik) mavjudligi, ushbu ijtimoiy institutning shaxsiy sotsializatsiyadagi ustuvorligi tufayli boshqacha, yanada murakkab va qarama-qarshi xususiyatga ega.

Zo'ravonlikning mohiyatini, uning turlari va shakllarini tushunishda turli xil tushunchalarni hisobga olgan holda, "oila - jamiyat" munosabatlarining rivojlanishini tahlil qilib, oiladagi zo'ravonlikning oldini olish va uni bartaraf etishning mumkin bo'lgan usullarini ajratib ko'rsatish mumkin, bu oiladagi zo'ravonlikning oldini olish

va bartaraf etishning boshqaruv modellarini yaratishning nazariy asosiga aylanadi. Bunday modellarni yaratishda va biz ishonamizki, ular mutlaqo aniq, hududiy-mintaqaviy shaklga ega bo'lishi shart emas, amalda oila manfaatlarini davlat manfaatlariga to'liq bo'ysundirish, oiladagi zo'ravonlik muammolarini davlat, siyosiy va jamoat tashkilotlarining oilaviy munosabatlarga to'liq aralashuvi orqali hal qilish istagini yengib o'tish kerak. Patriarxal oilalar, shuningdek, zo'ravonlik orqali munosabatlarni tartibga solish ko'pincha an'anaviy yoki axloqiy xususiyatga ega bo'lgan muammoni hal qilishga hissa qo'shmaydilar. Biz oilaviy nizolarni hal qilishning moslashuvchan vositalariga ega bo'lgan davlat ijtimoiy regulyatorlarining maxsus tizimini (huquqiy normalar, oilaviy ijtimoiy yordam xizmatlari, oilaviy munosabatlarning amaliy psixologiyasi va boshqalar) yaratish zarur degan xulosaga keldik. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, bunday xizmatlar ko'pincha yordamga muhtoj bo'lganlar ustidan hukmronlik qila boshlaydi va shu bilan oilaga nisbatan zo'ravonlik shakllaridan biriga aylanadi. Shu sababli, jamiyat ushbu muammoni hal qilishda maqbul yondashuvni topdi deb aytish mumkin emas.

Izlanishlar shuni ko'rsatdiki, oila, uy, yaqinlar doirasi an'anaviy jamiyatda bo'lgani kabi, zamonaviy tsivilizatsiya ko'rinishiga ta'sir qiluvchi muhim jarayonlarning subyektiga aylanadi. Davlat, siyosiy partiyalar va boshqa kuchli ijtimoiy institutlar, agar ular o'z funktsiyalari va ta'sir vositalarini o'zgartirmasalar, tarixiy rivojlanish yo'nalishini aniqlashda o'zlarining shubhasiz ustun rolini yo'qotadilar. Shu munosabat bilan, davlat tashkilotlari bilan bir qatorda, insonlararo munosabatlarning eng murakkab, nozik muammolarini, shu jumladan oilani hal qilish uchun jamoat tashkilotlari, harakatlar, klublar, markazlar va odamlarni birlashtirishning boshqa shakllari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Oiladagi zo'ravonlikning oldini olish va uni bartaraf etish uchun oilaviy zo'ravonlikning ko'plab manbalari va omillariga ta'sir ko'rsatishga mo'ljallangan juda murakkab, doimiy farqlanadigan tuzilmani yaratish kerak. Zo'ravonlikning oldini olishning boshqaruv mexanizmlari ishlab chiqilgan bo'lib, ular davlat organlari, jamoat tashkilotlari va xususiy shaxslar tomonidan ishlatilishi mumkin bo'lgan barcha vositalarni o'z ichiga oladi.

Taklif va tavsiyalar. Oiladagi zo'ravonlikni bartaraf etish va oldini olish bo'yicha ishlarni tashkil etishning xorijiy va mahalliy tajribasi boshqaruv qarorlarini qabul qilish va amalga oshirish jarayonining turli bosqichlarida ishtirok etishi mumkin bo'lgan institutlar va tuzilmalarni aniqlashga imkon beradi:

-turli darajadagi ijro etuvchi va qonun chiqaruvchi organlar (federal darajadan mahalliy hokimiyatgacha);

-ijtimoiy xizmat ko'rsatish muassasalari tizimi; huquqiy tizim (ichki ishlar organlari, prokuratura, sudlar);

- ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari (shu jumladan turli darajadagi muassasalar);
- ijtimoiy statistika;
- ommaviy axborot vositalari;
- jamoat va notijorat tashkilotlar va birlashmalar;
- oila va fan va boshqalar. Oiladagi zo'ravonlikning oldini olish va bartaraf etish

jarayoniga kiritilgan turli xil tashkilotlar va tuzilmalarning zarurligi boshqaruv obyektining murakkabligi, oilaviy zo'ravonlik jarayonlarining kechikishi bilan izohlanadi.

Oiladagi zo'ravonlikning oldini olish bo'yicha strategik chora-tadbirlar muammoni tan olish, oilaga yordam berish, tibbiyot, ijtimoiy ish, psixologiya sohasidagi mutaxassislarning harakatlarini muvofiqlashtirishni o'z ichiga olgan profilaktika choralari o'z ichiga oladi. Ushbu chora-tadbirlarning maqsadi ijtimoiy integratsiyaning zarur darajasiga va oila va jamiyatning har bir a'zosining avtonomiyasi va ehtiyojlari ta'minlanadigan oilaviy tashkilotga erishish bo'lishi kerak.

Bizning fikrimizcha, zo'ravonlik muammosi bo'yicha barcha qonun hujjatlarini chuqur tahlil qilish kerak. Jinoyat kodeksi jazolash funksiyasini bajaradi, u tarbiyaga emas, balki jazoga qaratilgan. Ammo oiladagi zo'ravonlikni yengish uchun faqat jazo choralari yetarli emas, profilaktika va tarbiya sohasida jiddiy ish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Предотвращение и преодоление насилия в семье тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 22.00.08, кандидат социологических наук Вахмянина, Татьяна Александровна
2. Женское супружеское насилие 2009 — кандидат социологических наук Брайцева, Екатерина Александровна
3. Социально-психологические факторы жестокого обращения с женщинами в семье 2002 — кандидат психологических наук Тимофеева, Ирина Михайловна
4. Гендерное насилие в современной российской молодой семье 2021 — кандидат наук Безвербная Наталья Александровна